

Uluslararası Sosyal Araştırmalar Dergisi
The Journal of International Social Research
Cilt: 9 Sayı: 43 Volume: 9 Issue: 43
Nisan 2016 April 2016
www.sosyalarastirmalar.com Issn: 1307-9581

PEYAMİ SAFA'NIN MATMAZEL NORALİYA'NIN KOLTUĞU ADLI ROMANININ KURGUSAL ÖĞELERİNİN ÇÖZÜMLEMESİ VE ROMANIN MERKEZ KİŞİSİNE PSİKANALİTİK AÇIDAN YAKLAŞIM

ANALYSING FICTIONAL ITEMS OF PEYAMİ SAFA'S NOVEL "MATMAZEL NORALİYA'NIN KOLTUĞU" AND PSYCHOANALITICAL APPROACH TO THE MAIN CHARACTER OF THE NOVEL

Yıldıray BULUT*

Öz

Peyami Safa, romanlarında merkez vaka olarak insanı ve insanın iç ve dış dünyası arasındaki çatışmaları belirler. Yazdıkları ile yaşadıkları arasında doğru orantı olan yazar, bu yüzden son derece gerçekçi kurgular yaratır. Çoğunlukla iç huzurunu kaybetmiş, yaşadığı sosyal çevre ile uyum sağlayamayan, sıkıntılı roman kişileri oluşturan Safa'nın romanları ve roman kişileri psikanalitik açıdan da incelemeye son derece müsaittir. Bu çalışmada Peyami Safa'nın Matmazel Noraliya'nın Koltuğu isimli romanı, kurgusal öğeleri açısından Prof.Dr. Nurullah Çetin tarafından geliştirilen "Roman Çözümleme Yöntemi" esas alınarak incelenecek, söz konusu romanın merkezi kişisi olan Ferit, psikanalitik açıdan bir analize tabi tutulacaktır.

Anahtar Kelimeler: Peyami Safa, Noraliya, Roman Çözümleme Yöntemi, Psikanalizm.

Abstract

Peyami Safa chooses human and his conflict with the inner and outer world as main subject in his novels. There is a true relation between his life and his novels for that reason he creates real fictions. He creates such characters that they do not have peace in their inner worlds, they have problems with the Social environment and the year so troublesome that the year worth to analyse in psychoanalytical way. In this study, Peyami Safa's novel "Matmazel Noraliya'nın Koltuğu" will be studied about its fictional items based on Prof. Dr. Nurullah Çetin's book "Roman İnceleme Yöntemi" and the main character of the book, Ferit, will be analysed about psychoanalytical aspects.

Keywords: Peyami Safa, Noraliya, Novel Analysing Method, Psychoanalysis.

Giriş

XX. yy. yazar ve romancılarından olan Peyami Safa, henüz iki yaşında iken babası İsmail Safa'yı kaybetmiş, dokuz yaşında da hayatını etkileyecek fizikî bir hastalığa tutulmuştur. *Dokuzuncu Hariciye Koğuşu* isimli otobiyografik romanında, hastalıklı bir gencin başından geçenleri yazmakta iken aslında kendi hayatına ışık tutmaktadır. (Necatigil, 2007: 368) Çocukluğu ve gençliği geçim derdi ile geçen yazar, babasızlığın ve yaşadığı hastalığın da verdiği buhranla, aslında hiç hayal etmediği bir hayatı yaşamak zorunda kalmıştır. Yazdığı eserlerde bu kişilik yapısından izler bulmak mümkündür. İşlediği konuların pek çoğunun benzeri kendi hayatında da gerçekleştiği için, mevcut eserlerindeki inandırıcılık ve ikna edicilik yönü bu bağlamda kuvvetlidir. Peyami Safa, bir sosyolog olmamasına rağmen topluma bakışı ve toplum hakkındaki tahlilleri, en az bir sosyolog değerlendirmeleri kadar başarılıdır.

Mistik bir dünya görüşünün savunulduğu Dokuzuncu Hariciye Koğuşu isimli romanda, kurgusal yapıyı oluşturan, roman kişilerini, olay örgüsünü ve diğer düşünce unsurlarını derleyip bir araya toplayan unsur, yazarın hayat felsefesidir. Roman kişilerinin psikolojileri, yazar tarafından oldukça gerçekçi bir biçimde yansıtılmış, bu yansıtma sırasında yazar, kendini yani anlatıcı-yazarı ortadan mümkün olduğunca kaldırmaya çalışmıştır. Moran'a göre bu teknik, Türk edebiyatındaki romanlar içinde, ilk kez bu romanda denenmiştir. Çalışmanın ilk kısmında, romanın kurgusal öğelerinin incelemesi Prof. Dr. Nurullah Çetin'in *Roman Çözümleme Yöntemi* adlı eserinde geliştirdiği yöntemle ilgili olarak gerçekleştirilecektir.

René Descartes'ın "Düşünüyorum, öyleyse varım." hükmünden ziyade, "Düşünüyorum ve hissediyorum öyleyse sadece nisbî anlamda varım." anlayışına bağlı kalan Peyami Safa, Mehmet Rauf'tan sonra, ilk kez bu roman ile ruha yani psikolojik aktivitelere yöneliş gerçekleştirmiştir. Safa'nın bu durumu başarılı bir şekilde gerçekleştirmesi ise, hem yazarın mizacına hem yaşadığı dönemin değişim ve gelişim sürecinin uygun olmasına, hem de roman türünün bu alanda daha rahat bir psikanaliz sehvası oluşturmasına bağlanabilir. (Uludağ, 2012: 279) Yazarın romanları dışındaki yazılarında da, düşünsel aktiviteleri gerçekleştirme aracı olarak ruhsal aktiviteleri kullandığı yargısına ulaşılabilir.

Olayların genel gidişatı, Ferit'in gözünden görülür gibi aktarılmıştır; ancak bütün her şey Ferit'in başından geçemeyeceği için başka anlatıcı /aktarıcılara da ihtiyaç duyulmuş, bu aktarıcılar da diğer roman

* Okutman Dr. Bartın Üniversitesi, Rektörlüğe Bağlı Birimler, Türk Dili Bölümü, yildiraybulut@bartin.edu.tr

kişileri olarak belirlenmiştir. Romanda Ferit'in dışında anlatma görevini üstlenen diğer önemli kişiler, Yahya Aziz, Matmazel Noraliya ve Noraliya'nın hizmetçisi Fotika'dır. Bu isimlerden başka Edâ Hanım, Vafi Bey gibi kısa anlatımlarda bulunan ve romanda olayların şekillenmesini sağlayan aktarımlarda bulunan isimler de mevcuttur. Fakat bütün bu kişilerin üzerinde olan, yansıtıcı merkez ya da bilinç olarak seçilen kişi elbette Ferit'tir. Romanda dünyaya onun gözleriyle bakılır. Diğer aktaranların yaşadığı tecrübeler bile o kişilerin bakış açısından ziyade Ferit'in olayları gördüğü şekilde okura aktarılır. Ferit'in olayları görüş şekli ise önceden de belirtildiği gibi ya iç monolog tekniği ile ya da bilinç akışı tekniği ile aktarılmıştır. Söz konusu teknikler psikanaliz biliminin teknikleridir. Romanın baş kişisi Ferit'in psikanaliz açısından incelemesi de çalışmanın ikinci kısmında sunulacaktır.

ROMANIN KURGUSAL ÖGELER AÇISINDAN ÇÖZÜMLEMESİ

A) Anlatıcı

a) Anlatıcı tipi: Roman gözlemci anlatıcı tipi ile yazılmıştır. Bu anlatıcı tipine üçüncü kişi anlatıcı, yazar anlatıcı, auktoryal da denir. (Çetin, 2006: 106) Bu anlatıcı tipi, nesnel tutumlu, öznel tutumlu ve Tanrısal konumlu olmak üzere üçe ayrılır. Matmazel Noraliya'nın Koltuğu romanında, anlatıcı Tanrısal değildir. Kişilerin olaylar gelişirken ne düşündüğünü, nasıl hareket edeceklerini, duygularını ve davranışlarının ne yönde gelişeceğini bilmez. Yazar, bu rolü, romanın baş kişisi Ferit'e vermiş gibidir. Romanın yapısı Ferit'in bilinci üzerine kurulmuştur. Romandaki bütün unsurlar bilinç ve algı düzeyinin parçalarıdır. (Gür, 2012: 75)

Matmazel Noraliya'nın Koltuğu romanı bu bağlamda öznel tutumlu gözlemci anlatıcı tipine uygun olarak yazılmıştır. Öznel tutumlu gözlemci anlatıcı tipinde, bir gözlemci anlatıcı vardır bir de yansıtıcı bilinç olarak seçilen roman kişisi. (Çetin, 2006: 107) Gözlemci anlatıcı, romanda geçen olayları bu kişinin görüş açısıyla, olaylara bakış tarzıyla ve değerlendirmeleri ile anlatır. İki anlatıcı olay örgüsünü adeta iç içe geçerek anlatmaktadır. Bu anlatıcı tipi daha çok Amerikalı romancı Henri James ile dünya edebiyatına tanıtılmıştır. Türk edebiyatında ise Mehmet Rauf, bu anlatıcı tipini kullanan romancı olarak örnek gösterilebilir. Matmazel Noraliya'nın Koltuğu romanında yansıtıcı bilinç olarak ise romanın baş kişisi olan Ferit seçilmiştir.

b) Aktarma Yöntemi: Roman çözümlemesinde aktarma yöntemleri anlatma ve gösterme olmak üzere ikiye ayrılır. Bu romanda bu yöntemlerden daha çok anlatma yönteminin kullanıldığı görülmektedir. Ancak yine de bunun çok baskın olmadığını da ifade etmek gerekir. Çünkü anlatım, yazar ile yansıtıcı bilinç arasında sürekli gidip gelmektedir. Moran'ın da dediği gibi, *"yazar bazen kendisi anlatır bazen de gösterme yoluna gider ve bu iki yöntem birbirine dolanmış, iç içe girmiş gibi kullanılır."* (Moran, 1998: 142)

B) İçerik

a) Konu: Romancı ne anlatıyor sorusunun cevabı konuyu verir. Romanda madde ve mana karşısında; cemiyetle kendi ruh dünyası arasında çatışma içerisinde bulunan aydının bir senteze ulaşarak olgunlaşması konusu ele alınmıştır. (Aktaş, 2000: 267) Dünya görüşü açısından maddeci / pozitivist bir genç olan Ferit, Tıp öğrencisi iken okulu yarıda bırakıp felsefe okumaya başlamış ve içinde yaşadığı şartlar onu hastalıklı, buhranlı, şizofrenik bir şahıs hâline getirmiştir. Sevdiği kıza dahi maddeci bir açıdan bakarken, yaşadığı mekân değişikliği ve bu yeni mekânda daha önceden yaşamış dini bütün bir şahsiyetin etkisiyle dünya görüşü değişmiş ve manaya daha fazla önem veren, sağlıklı bir bakış açısına kavuşmuştur. Yazar bu romanında, Ferit'in bu iki dünya görüşü arasında yaşadığı gelgitleri konu edinmiştir.

b) İzlek: İzlek romancının romanında söz konusu ettiği gerçek ya da kurgusal ama özel, tekil bir olaydan genel için geçerli olduğunu iddia ettiği bir hükümdür. Bu açıdan romanın izleği olarak "Maneviyatta bir ışığın yanması ve hidayete erebilmek için insanın iç dünyasıyla hesaplaşması ve doğru yolu keşfetmesi gerekir." ifadesine ulaşılabilir.

c) Tez: Tez, önceden belirlenmiş bir davanın roman yoluyla ispatlanmaya çalışılmasıdır. Bu ispat, açık ve örtülü olmak üzere iki biçimde gerçekleştirilir. Bu roman ise örtülü teze sahip bir romandır. Örtülü tez, kişilerin çizilişinden, olayların ele alınışından, veriliş ve sıralanışından karine yoluyla çıkarılabilen dolaylı tezdur. (Çetin, 2006: 127) Romanın örtülü tezi, "Kişinin iç dünyası maneviyat açısından güçlüyse, bu hangi şartlarda olursa olsun elbet kendini ortaya çıkaracaktır." şeklinde belirlenebilir. Eğer, yazar, romanı yazmaktaki amacını doğrudan okuyucusu ile bir şekilde paylaşmış olsaydı, o zaman romanın tezini açık tez olarak belirlemek gerekecektir. Bu romancının romanın herhangi bir yerinde kendi dünya görüşünü, roman kişileri vasıtasıyla belirtmesi anlamına gelmez. Tez, romanın geneline yansıyan amaç gibi düşünülmelidir.

d) Zaman: Matmazel Noraliya'nın Koltuğu romanı psikososyal bir romandır. Bu tür romanlarda, zaman ve mekân çok belirgin çizilmez ve okura net bir biçimde aktarılmaz. Spesifik bir zaman ve mekân yerine itibari bir zaman ve mekân anlayışı kendini gösterir. Ara düğümlerle ilgili yapılan çözümler esnasında tarihî bir zaman anlayışı söz konusuysa da verilen zaman anlayışı, çok kısa ve sadece söylenmesi mecbur olduğu hallerde aktarılmıştır. Gece ve gündüz, zaman olarak en çok ifade edilen kavramlardandır. Roman içindeki vaka, herhangi bir sınırlama yapılmamasına rağmen, tahminî olarak iki veya üç aylık bir

süreyi ihtiva etmektedir. Bu bakımdan romandaki zaman anlayışı açısından, yöntemde belirtildiği üzere, nesnel, vaka ya da anlatma zamanı olmak üzere kesin bölümlendirmelere gidilemez.

e) Mekân: Mekân, romana özgü olay ya da olayların ve roman kişilerinin hareketlerine ayrılmış bir sahne olan yerdir. (Çetin, 2006: 135) Romanda mekân, somut ve soyut olmak üzere genel olarak ikiye ayrılır. Somut mekânlar ise kendi içinde açık ve kapalı mekânlar olmak üzere bölümlenir. Matmazel Noraliya'nın Koltuğu romanında somut mekânlar içinde sayılması gereken açık mekânlara örnek olarak, Kuledibi'ndeki pansiyonun bulunduğu mekân, Ferit'in dışarı çıktığı zaman dolaştığı İstanbul'un çeşitli semt ve sokakları (Sirkeci, Beyazıt, Galata, Tarlabası, Beyoğlu, Eminefendi, Cağaloğlu, Nuruosmaniye, Beşiktaş, Osmanbey, Kınalı, Bakırköy, Bentler, Maslak, Florya, Büyükdere ve Şişli), Ferit'in ara sıra kendini rahatlatmak için gittiği deniz kenarındaki birahane, Büyükada çevresi ve burada ikamet edilen Matmazel Noraliya'nın evinin bulunduğu mekân verilebilir. (Aktaş, 2000: 271) Romanın olay örgüsü içinde yer almamasına rağmen romanda adı geçen bazı yer isimleri de mevcuttur. Pansiyonda temizlik işlerinden sorumlu olan ve "nergis vücutlu katır" olarak nitelendirilen Fatma ile ilgili adı geçen mekân isimlerinin bazıları şunlardır: Tatvan, Göynük, Erzurum, İstanbul ve çevresi.

Romandaki kapalı mekânlara örnek olarak ise, Ferit'in roman başında kaldığı, Vafi Bey'in işlettiği pansiyon, kardeşi Nilüfer'in teyzesi ile kaldığı ve teyzesinin daha sonra katil Tosun tarafından katlinin gerçekleştirildiği ev, Matmazel Noraliya'nın eskiden yaşadığı ve Ferit'in pansiyondan ayrıldıktan sonra bir süre kaldığı ev verilebilir. Kapalı mekânlarda roman kişilerinin daha bunalmış, daha pasif ve karamsar bir kişilikte olduklarını ifade etmek mümkündür. Bu bağlamda mekânın kişiler üzerine etkisi, kapalı mekânlar söz konusu olduğunda olumsuzdur yargısına varmak yanlış olmayacaktır.

Romanda soyut birtakım olaylar cereyan etmesine rağmen (Ferit'in gördüğü halüsinasyonların gerçek olup olmaması bağlamında) hiç soyut mekân kullanılmadığı görülmektedir. Ütopik, fantastik, metafizik ve duyusal olmak üzere dörde ayrılan soyut mekânların hiçbiri bu romanda kullanılmamıştır.

f) Kişiler Kadrosu:

Eserde insanların iletişim hâlinde olduğu bir sosyal ilişkiler ağı söz konusudur. Bu ağ, fon karakterler tarafından oluşturulur. Çeşitli bakış açıları, söz ve davranışları ve geçmiş yaşantılarını şimdiki hâl ile birleştirip bir sentez oluşturan bu karakterler, kurdukları monologlar vesilesiyle bu sosyal ağ oluştururlar. Romanın baş kişisinin yaşadığı dramatik büyüme süreci yazar tarafından, bu iç monologlar sayesinde, doğrudan okuyucuya sunulmaktadır.

Merkezi Kişi Ferit: Romanda ana vakanın merkezinde yer alan ve her türlü düşünsel ruhsal verinin algı odağı konumunda olan Ferit, Tıp Fakültesini yarıda bırakmış ve Felsefe tahsiline başlamış, yaşı tam olarak belirtilmemiş bir gençtir. (Şenderin, 2010: 210) Annesini kaybetmiş ve babasının da nerede olduğunu bilmeyen Ferit'in, teyzelerinin yanında yaşamaya devam eden Nilüfer isminde bir de kız kardeşi vardır. Ferit, anne ve babasından hazzetmez. Kendi kişiliğinden de pek memnun değildir. Ailesini ve kendisini şu sözlerle tarif eder: "Ben Türk değilim, insan değilim, hayvan değilim, tıbbiyeli değilim felsefeci değilim, âşık değilim, zengin değilim, fertçi değilim, cemiyetçi değilim, milliyetçi değilim, Vafi Beyin ecinnileri arasında oturan, iradesi çarpılmış, bir hafta sonra ne yapacağını bilmeyen, tembel, hiçbir şeye yaramaz ve ömrünün yarısı Avrupa'da hariciye memurluklarında geçmiş, ayyaş, zampara, hedonist, ciddiyetin yalnız hayvanlara yakıştığına inandığı için dünyanın bütün dramlarına kahkahayı basan ve bunun için "Gülenler" soyadını alan bir baba ile yarı sanatkar, yarı deli, erkek düşkünü, veremli veremden iki yetişkin kızını kaybetmiş, ayyaş kokainman, Paris'te okuduğu için kültürlü, genç yaşında ölmüş bir ananın disencharte, demesuer, desoriente, deracine, degenere bir oğluyum." (Safa, 2012: 61) Onun megaloman ve psikopatlık derecesinde olduğu rahatlıkla ifade edilebilir. Ayrıca temizlik / titizlik anlamında da oldukça hassastır.

Romanda Ferit'in fiziksel özellikleri ile bilgi yok denecek kadar azdır. Saç rengi, ten rengi, boyu, kilosu gibi özellikleri verilmez. Sadece Ferit'in ruhsal anlamda hasta olduğu üzerinde durulur. Çeşitli gecelerde halüsinasyonlar ve kabuslar gören Ferit, uyku veya görü (vision) sırasında yüksek sesle bağırmasından ötürü, kaldığı pansiyonun diğer sakinlerini uyandırır ve korkutur. Matmazel Noraliya'nın evinde kaldığı zamanlarda gördüğü görümler onun sağlıklı bir bilince sahip olmadığını göstermektedir.

Bunların yanı sıra, tıp alanında yeterli derecede bilgi sahibi olduğu ortadadır. Yan odasında yaşayan ailenin hastalıklı kızını ve oğlunu kendine getirecek ve tedavi edecek kadar tıp bilgisi bulunmaktadır. Felsefe alanında da yavaş yavaş kendini geliştirdiği de görülmektedir. Öte yandan Ferit'in kendisi de rahatsızdır. Ciğerlerinde sorun vardır ve tedavi edilmesi gerekmektedir.

***Pansiyon Sakinleri**

Vafi Bey: Vafi Bey, Ferit'in kaldığı pansiyonun işleticisidir. Ferit gibi çok titiz bir kişiliği olan Vafi Bey hakkında da fiziksel bir açıklama yapılmamıştır. Dini bütün bir insan olan Vafi Bey, tedkik-i müellifat-ı şer'iyye azalarından biri olan Hacı Feyzi Efendi'nin oğludur. Mevlevi tarikatına bağlı bir şahsiyet olan Vafi Bey, pansiyonun ecinni taifesi ile dolu olduğuna inandığından her gece birkaç defa Ayete'l-Kürsi okuyan ve geceleri üç dört saatten fazla uyumayan bir beydir. Pansiyon, Vafi Bey'den önce oldukça dağınık ve sorunlu

bir pansiyon iken, onun yönetimi ele almasından sonra derli düzenli ve temiz bir pansiyon haline gelmiştir. İçeri giren çıkanların namuslu, temiz ve ödemelerine dikkat eden şahıslar olmasına gayret eder.

Yahya Aziz: Romanın önemli norm kişilerinden biri olan Yahya Aziz, bir felsefe hocasıdır. Odasında sandıklarca kitap bulunur ve Aziz, gece gündüz demeden bu kitapları okumakla meşguldür. Ferit dışında pek bir sohbet arkadaşı yoktur. Ferit ile olan bu yakınlığı da Ferit'in de felsefe eğitimi alıyor olmasından ibarettir. Tasavvuf ilmine de yabancı olmayan Aziz, Ferit'in kendini yeniden bulmasında ona yardımcı olan en önemli dostlarından biri olmuştur. Fiziki özellikleri hakkında bilgi verilmez.

Ahmet Tosun: Romanda fiziksel özelliği belirtilen kişilerdendir. Kabarık, kıvrıkcık saçlı ve büyük başlıdır. Sesi kalın ve hırıltılı çıkmaktadır. Odasından gece gündüz çıkmayan, romatizma hastası olduğu belirtilen, can sıkıntısı çektiği zamanlarda tambur çalan bir pansiyon sakinidir. Annesini genç yaşında kaybetmiştir. Marazi anlamda duygusal ve içten bir kişiliği var gibi görünür. Ferit'e özel bir samimiyet besleyen bu adam, aslında beklenmedik bir biçimde seri katildir. "Bursa Canavarı" olarak nitelendirildiği romanın son kısımlarında anlaşılır. Ferit'in ona dertlenmesi sonucu, teyzesi ile olan sorununu öğrenir ve teyzesini hançerleyerek öldürür. Tezeden çaldığı ve Ferit'in hakkı olduğunu düşündüğü parayı, Ferit'e verir. Neden cinayet işlediğini, kendine has bir adalet anlayışının bulunduğunu söyleyerek Ferit'e açıklar. Romatizmalı hasta görüntüsü, kanundan kaçmak için uydurduğu bir kılık değiştirmez.

Fatma: Geceleri hayal görerek çıplak bir biçimde pansiyonda dolaşan, yüzü çirkin olmasına rağmen düzgün bir fiziği olan, ruhsal anlamda sorunlar yaşayan bir kadındır. Esmer yüzlü ve tıknaz boyunlu olduğu ifade edilir. Sevdiği adam olan Hüseyin'i trafik kazasında yitirmiş ve onun hayali ile yaşamaktadır. Bir gün gelir umuduyla geceleri çıplak yatmaya ve dolaşmaya devam eder. Ferit'in kişilik sorunu yaşadığı zamanlarda faydalandığı bir kadın olmuştur.

Eda Hanım: Asıl adı Adalet'tir. Zamanla Edâlet olarak çağırılan isim bir süre sonra Eda'ya dönüşmüştür. Romanda fiziki özellikleri en açıkça belirtilen kişidir. Uzun boylu ve zayıftır. Ağzı sola doğru hafif bir biçimde çarpılmış gibidir. Yüzünde burnunun sol tarafında ağzına yakın bir yerde bir Halep çıbanı vardır. Ferit'in yan komşusudur. Bir yangın felaketi sonrası evini ve kocasını yitirmiş ve yoksul kalmıştır. Bir erkek ve bir kız çocuğu ile beraber, yanlarına Tahir Bey isimli kayınbiraderini de alarak pansiyona yerleşmiştir.

Zehra: Eda Hanım'ın dili tutulmuş, hastalıklı kızıdır. Fatma gibi onun da geceleri çıplak dolaşmak gibi bir huyu vardır, uyurgezerdir. Ayrıca, olacakları önceden görme gibi bir özelliği olduğuna da inanılır. Ferit'in bir yakınının öldürüleceği bilgisini önceden Ferit'e söyler. Roman sonunda, Ferit tarafından annesine yüklü miktarda para verilince mutluluktan dili çözülür. Ancak Ferit'e göre bu durumun sebebi Tahir Bey'in maneviyatıdır.

Babuş: Eda Hanım'ın oğludur. Asıl adı Baha'dır. Babuş, arkadaşları tarafından takılan lakabıdır. Sekiz yaşında olduğu ve gazete satarak ailesinin geçimini sağlamaya çalıştığı belirtilir. Fiziksel özelliği ayrıntılı biçimde verilen bir roman kişisidir. Saçları siyah ve dağınıktır, göz kapakları şiştir ve yüzünde tırmık izleri bulunur. Burnunun ortası basıktır ve elmacık kemikleri öne doğru çıkıktır. Bu yüzden gözleri çekik bir Çinli gibi görünür.

Tahir Bey: Eda Hanım'ın yetmiş üç yaşındaki kayınbiraderidir. Boyu oldukça kısadır, bu yüzden cücelere benzer. Aklaşmış bıyıkları vardır ve vücudu çarpıktır. Kurabiye satarak bu aileye maddi yardım sağlamaya çalışan oldukça iyi yürekli bir kişiliktir. Odada değil yüklerde yatar. Bu durum Ferit'i oldukça üzmetmektedir.

Bu kişilerden başka pansiyonda kalan şahıslar ise fotoğrafçı Karnik, Fettah ve Sadberk Hanımdır. Bu kişilerden sadece Karnik ile ilgili kısa bir bilgi sunulmuştur. Bandırma'dan yağ ve tavuk getirerek satımını yapan Karnik, gece pansiyonda çıplak gezdiği söylenen kadını sürekli arar ama bir türlü bulamaz.

***Ferit'in Arkadaş Çevresi:**

Selma: Annesi Selanikli, babası Türk olan Selma, Ferit'in sevdiği kızdır. Annesi histerik bir kadındır ve erkek düşkündür. Annesinin babasını defalarca aldattığına şahit olmuştur. Bu durumu öğrenen Tahsin Bey, bir süre sonra Selma'yı da alarak annesinden ayrılır. Bir müddet sonra da hayatını kaybeder. Selma da bu yüzden annesinin yanında kalmaya mecbur olur. Buna rağmen kişilik yapısını ve iffetini kaybetmeden, olumlu bir hayat profili çizmeyi başarır. Selma, üniversite talebesidir.

Nilüfer: Ferit'in, aynı onun gibi ciğerlerinden rahatsız olan kız kardeşidir. Anne ve babaları kadar olmasa da ahlâken düşük bir kızdır. Teyzeleri Necmiye Hanım'ın yanında kalmakta ama ondan hiç hazzetmemektedir. Çünkü teyze, bu serbest kıza baskı uygulamaktadır. Ölümünden hemen önce ise aslında kıza karşı sevgi beslediğini açıklayarak kızı duygusal anlamda yaralar.

Suzy: Asıl adı Seza olan ama Amerikalılaşıma heveslisi olduğu için kendisine Suzy dedirten bu kadın ahlâken düşmüş bir kadındır ve evine aldığı gençlerle kocasını aldatmaktadır. Kocasına ise, bu kadının baskın kişiliğinden ötürü olanlara ses çıkaramamaktadır.

Cevat Fenmen: Selanikli bir adam olan Cevat Fenmen, karısının Amerikalılaşıma hevesinden mütevellit, evde Mister Joe olarak çağırılmaktadır. Pasif bir kişiliktir. Ev içinde fikirlerini özgürce belirtemez, karısından çekinir.

Muhtar: Ferit'in yakın arkadaşı olmasa da onun yaşadığı hayatta ismi bulunan bir şahsiyettir. Milliyetçidir ve hayat görüşü Ferit ile terstir. Kültürlü ve donanımlı bir genç olduğu ifade edilebilir.

Saim: Muhtar ile siyasi görüş anlamında çatışan, solcu bir gençtir. Ancak fikirleri dejeneredir ve sığdır. Romanda aktif olarak görev almaz.

Ferit'in arkadaş çevresinde, yukarıda bahsettiğimiz kimselerin dışında Haldun ve Hukuk Fakültesinden Ferit'in arkadaşı Feridun'un isimleri geçer.

* Matmazel Noraliya'nın Evindeki Kişiler

Matmazel Noraliya: Asıl adı Nuriye olan, romandaki ismiyle Matmazel Noraliya'nın babası, Sultan Abdülaziz'in subaylarından Mecit Bey'dir. Babaannesi de kazasker soyundan olan Noraliya, hayatta pek çok mutsuzluk yaşamış, buhranlı bir hayat hikayesine sahip olmuş, bu nedenlerle de otuz iki yıl aynı odada ve aynı koltukta oturarak akli melekelerini kaybetmiş bir kadındır. Şifa veren özellikleri olduğuna inanan halk tarafından oldukça saygı ve sevgi gören Noraliya'nın cenazesinde sokaklar dolup taşmış ve nice ağlayıp yas tutanlar olmuştur. Annesi Matmazel Giannetti, onun adını telaffuz edemez, bu yüzden de Nuriye olan adı zamanla önce Nuralya ve nihayetinde de Noraliya haline gelmiştir.

Ferit, Noraliya'nın evine o öldükten sonra taşınır. Ferit'in kişiliğini bulmasında, Ferit'in onunla ilgili olarak gördüğü görümler ve duyduğu gaip sesler etkili olmuştur.

Fotika: Annesi kendisini doğururken vefat etmiş olan, üç yaşında iken de babasını kaybeden Fotika, yedi yaşına kadar teyzesi tarafından büyütülmüştür. Aslen Rum olan Fotika, Matmazel Noraliya'nın hizmetçilerinden biridir ve Noraliya tarafından da çok sevilen bir şahsiyettir. Noraliya'nın ölümünden sonra evin sahibeliğini yürütmektedir. Baba Dimitri adında gözleri kör olan yaşlı dedesi ile birlikte bu evde yaşamaya devam etmektedir.

C) Anlatma Yöntemi Ve Öğeleri

a) Özet: Romanın merkezi kişisi Ferit, tıp fakültesini yarıda bırakıp felsefe tahsili almaya başlamış bir gençtir. Annesini ve iki ablasını veremden kaybetmiştir. Avrupa'daki babasından da haber alamamaktadır. Nilüfer adında, aynı kendisi gibi ciğerlerinden rahatsız bir kız kardeşi vardır ve bu kardeş, teyzeleri Necmiye Hanım'ın yanında kalmaktadır.

Ferit İstanbul Yüksekaldırım caddesinde eski bir pansiyonda değişik muhitlerden insanlarla birlikte kalmaktadır. Pansiyonda gerçekleşen metafizik olayları kendi kafasında bir türlü anlamlandıramaz. Kendi içinde ikilikler yaşamaya başlayıp dengesini yitirmeye başlar. Sevdiği kız olan Selma ile de araları bu sebepten bozulur. Onu cinsel bir obje olarak görmeye başlar. Ferit bu dengesizliklerin üzerine pansiyonun sahibi Vafi Bey'den ve felsefe öğretmeni komşusu Yahya Aziz Bey'den yardım ister. Yahya Aziz, Ferit'e bu konularda yardımcı olur ve onun kendisini bulması için elinden geleni yapar.

Ferit pansiyonda kaldığı süre içinde gece çıplak gezen bir kadınla, uyurgezer ve hasta bir çocukla, romatizma hastası tamburi bir adamla, kısacası bunlar gibi sorunlu kişiliklerle karşılaşır. Pansiyona ilk girdiği andan itibaren birçok ruhen sarsıcı olay yaşamak zorunda kalır. Halüsinasyonlar ve kabuslar görmeye başlar. Hatta bir gece uykusunda boğazlanır. Bu gibi sebepler onu artık buradan kurtulmaya doğru iter. Sevdiği kız ile tartışır ve kız kardeşi Nilüfer'e zulmeden teyzeleri Necmiye Hanım'ı öldürmeyi bile düşünür hale gelir. Bu fikrini romatizma hastası olan Tosun'a açar. Bu olayın birkaç gün sonrasında yan komşuları Eda Hanım'ın garip kızı Zehra, çığlıklarla uyanır ve kendisine yardım etmeye gelen Ferit'e, birinin bıçaklanarak öldürüleceği haberini verir. Buna Ferit dahil kimse itibar etmez ama iki üç saat içinde Necmiye Hanım'ın bıçaklanarak öldürüldüğü haberi gelir. Aynı zamanda kadının bütün paraları ve mücevherleri çalınmıştır. Ertesi gün; aslında profesyonel bir katil olan Tosun, Ferit'i odasına çağırarak, çekmece içindeki teyzeye ait para ve mücevherleri teslim eder. Teyzeyi, Ferit'e ve kız kardeşine acıdığı için kendisinin öldürdüğünü de itiraf eder. Romanın birinci kısmı burada bitmiş olur.

Ferit'in içinde bulunduğu buhranlı hayat, onun mekân değiştirmesine sebep olur. Tosun'un verdiği paranın da sayesinde Büyükkada'da Matmazel Noraliya isminde bir kadının evine taşınır. Noraliya yakın zamanda hayatını kaybetmiş, dini bütün olarak tanınan, şifa dağıttığı düşünülen muhterem bir zattır. Ferit bu kadının hikayesinden oldukça etkilenir ve bu evde kaldığı ilk birkaç gece, gaip sesler duyar ve Noraliya'nın odasına hiç girmemiş olmasına rağmen bir görüş vesilesiyle odayı önceden görür. Evin sahibesi ve Noraliya'nın hizmetçisi olan Fotika'dan Noraliya'nın hikayesini anlatmasını ister. Aziz ile beraber hikayeyi etraflıca dinlerler. Noraliya'nın yaşadıkları Ferit'i oldukça etkiler. Ferit birkaç gece sonra Noraliya'nın ruhu ile konuşur ve büyük bir moral ve iman gücüne kavuşur. Maneviyatında bir ışık yanan Ferit, arkadaşı Yahya Aziz'in kız kardeşi ile yakınlaşmasını fırsat bilerek sevdiği kız olan Selma ile barışmanın yollarını arar. Roman, Ferit ile Selma'nın yeniden bir araya gelmesi ile son bulur. (Bingöl, 2011: 167)

b) Olay Bütünlüğü: Romanda hal değişimi kalıbı bulunur. Ferit, öncelikle Selma'ya cinsi bir zevk vasıtası gözüyle bakar, odasında onun hayalini kurar ve bunu ona da açar; ancak daha sonra bunun ne kadar yanlış bir durum olduğu konusunda karar verir. Hayat konusundaki fikirleri tamamen değişmeye başlar ve sonucunda romanın başındaki Ferit ile sonundaki Ferit arasında fikren ve ruhen büyük bir değişim görülür. Romanda arayış yolculuğu kalıbı'na ise rastlanmaz. Ferit sevgilisine kavuşmak için bir yolculuğa çıkmaz. Olayların düzenlenişinde organik bütünlük kendini gösterir.

c) Gerilim Unsurları: Çatışma unsuru iç ve sosyal çatışma olarak görülür. İç çatışma, Ferit'in roman boyunca kendisiyle çatışması şeklinde görülür. Sosyal çatışma ise Muhtar'ın milliyetçi görüşlerinin Ferit'i içinde bulunduğu durum itibarıyla pek ilgilendirmemesi açısından düşünülebilir. Sosyal çatışma, Saim, Muhtar ve Ferit'in siyasi fikirleri bağlamında görülmektedir.

d) Düşümler: Ferit'in ruh dünyasının tamamı ana düğümdür. Acaba bu dünya nasıl bir sona ulaşacaktır? İkinci düğüm Eda hanımla ilgili olan hikâyedir. Düğümün atılışı, ana düğümlerle kurulan münasebet bakımından oldukça üstündür. Eda Hanım'ın vakası, evinin yanmasına kadar ve yangından sonra bu pansiyon odasına yerleştiği kısmıyla öğrenilmiş olur. Yangın felâketinde kızı Zehra'nın dili tutulmuştur. Evin idaresi, gazete satarak geçimlerini sağlayan on yaşındaki Babuş'a (Baha) kalmıştır. Ayrıca felçli olduğu söylenen Tahir Efendi de bu işte pay sahibidir. Eserde her ara düğüm, ana düğümlerle besler niteliktedir. Bir başka ara düğüm Tosun'la ilgili olandır. Ferit bu şahsı kapı aralığından gözlediği kadar tarif ve tasvir eder. İri başlı kıvrıkcık saçlı, tambur çalmaya meraklı olan Tosun, enteresan bir tiptir. Adalet anlayışına göre kötü olan insanlar cezalandırılmalı, daha doğrusu öldürülmelidir. Bu yüzden Bursa Canavarı diye de anılmaktadır. Eserde atılan bir başka düğüm ise hemen sonuçlandırılmış, diğer ara düğümler gibi, çözümlenmesi ilerideki bölümlere bırakılmamıştır. Atılan bu ara düğüm Fatma ile ilgilidir. Fatma da bu pansiyonun sakinlerindenidir. Vanlı olan Fatma, birçok maceradan sonra İstanbul'a gelmiştir. Sevgilisini bir trafik kazasında kaybettikten sonra o da bu pansiyona yerleşmek zorunda kalmıştır. Hasta bir tip olan Fatma, bir takım sesler duymakta; sevgilisi belki gelir diye geceleri çıplak olarak yatmaktadır. Ferit, "katır suratlı nergis" dediği Fatma ile merdiven başında karşılaşır. Çıplak bir vaziyette dolaşan Fatma'nın izini sürerek onun odasında kendisiyle tanışır. Fatma pansiyonun temizlik işlerinden sorumludur. Yazar tarafından Ferit'in Fatma ile karşılaştırılması, onun cinsel bakımdan da bunalımını göstermek içindir. O cinsel bakımdan da problemlidir. Ana düğümlerle beraber süren ve besleyici unsuru taşıyan iki ara düğümün dışında, atılan diğer ara düğümler çözümlenmiştir. Bu çözümler, eser bitmeden gerçekleşmiştir. Sadece Eda Hanım'la ve Selma ile ilgili atılan düğümler ana düğümlerle beraber sonuca ulaştırılmıştır. Ferit'in otelden ayrılıp Matmazel Noraliya'nın konağına gelişiyle ana düğümün barizleştiği ve artık problemin çözümüne doğru gidildiği görülmektedir. Ferit'in çözemediği, sırrına vakıf olmak için çabaladığı meselelerin bir kısmı halledilme yoluna girmiştir.

e) Son: Eser sonunda ucu açık son örneği görülür. Selma adaya Ferit'in yanına gelir ve ikisi bir yürüyüşe çıkarlar; ancak akıbetlerinin ne olduğu bilinmez.

f) Bölümlendirme: Eser genel olarak iki kısımdan oluşur. Bölüm başlarında her hangi bir numaralandırma yapılmamıştır. İlk kısım on iki ikinci kısım ise sekiz bölümdür. Burada ayrıca ikinci kısım beşinci bölümün Matmazel Noraliya'nın günlüğünün parçalarından oluştuğunu ifade etmek gerekir.

g) Romandaki Dil ve Üslup Özellikleri

Dil: Yazar, dil unsuru olarak konuşma dilini kullanmıştır. Deyim ve atasözü kullanımı çok nadirdir. Yaşandığı ve yazıldığı devrin dili kullanılır. Dil özellikleri çok fazla değişmemiştir. Terimlere ve dil sapmalarına rastlanır. Terimler, çoğunlukla tıpla ilgili terimlerdir. Yer yer devrik cümleler kullanılmıştır. Yazım ve noktalama sapmaları, kelime ve ifade sapmaları, uydurma kelimeler görülmez. Küfür ve ayıp sözler yoktur. Basmakalıp ifadeler yok denecek kadar azdır.

Üslup: "Bilinç akımı" üslubu kullanılmıştır. (Çetin, 2006: 277) Bu üslupta, modern romana özgü bir üsluptur ve modern romancı, hayatı bütün boyutlarıyla ortaya koyabilmek için şuuraltının derinliklerinde saklı gerçeklerin de meydana çıkarılmasını ister. Bilinçlilik akışı ya da bilinç altı tekniği gibi terimlerle de açıklanan bu üslupta asıl amaç insanı merkeze alarak onun ruhsal durumu üzerinde yoğunlaşmaktır. İnsan ruhu derinliğine incelenir. Dış zaman ve mantığa bağlılık derecesi azdır. Daha çok hatırlamalar ve çağrışımlara bağlı kalınarak birbiriyle kopuk ve bağlantısız olay, duygu ve düşünceler sergilenir. Kişi, somut bir şekilde, bedeniyle belli bir zamanda bulunurken; hayalen çok farklı ve de ilgisiz zaman ve mekanlarda dolaşabilir. Cümleleri birbirinden kopuk ve de kuralsız olabilir. Eksik cümleler, bölük pörçük ifade kalıpları, sayıklamalar, iç konuşmalar görülebilir. (Çetin, 2006: 278)

ROMANIN MERKEZİ KİŞİSİNİN PSİKANALİTİK AÇIDAN İNCELEMESİ

Psikanaliz ve Psikanalitik Edebiyat Eleştirisi

a. Psikanaliz

Psikanaliz, Ömer Demir ve Mustafa Acar'ın hazırladığı Sosyal Bilimler Sözlüğü'nde, "Sigmund Freud tarafından 19. yüzyılın sonlarında ileri sürülen ve giderek yaygın kullanım alanı bulan; serbest

çağrışım, telkin ve aktarım yöntemiyle nevrozların iyileştirilmesi temeline dayanan psikolojik tedavi yöntemidir.” şeklinde, Selçuk Budak’ın oluşturduğu Psikoloji Sözlüğü’nde “Bir insan gelişimi ve davranış teorisi” şeklinde, O.A. Gürün’ün hazırladığı Psikoloji Sözlüğü’nde ise, “Eylemlerin, sözcüklerin, rüya ve sabuklamaların bilinçdışında bulunan öz kaynaklarına inip çatışma ve karmaşaları yüzeye, bilinç alanına çıkararak anlaşılabilir ve çözülmez gibi gözükten sorunları anlama yöntemi” şeklinde tanımlanmaktadır. Birçok diğer sözlüğe göre “ruh çözümlemesi” ifadesi altında birleştirilen psikanaliz, genel anlamıyla ruhsal hastalıkları tedavi etmek için geliştirilen ve başvuru alanı olan bir yöntemdir. Freud’un bu yöntemine göre, hastalık yapan anıları hatırlama yoluyla bilincin denetimine sokamazsak nevrozik durum, bir yandan kişilik dışıyla ilginin ve bağın tümüyle kopmasını doğuracak olan şizofrenik duruma, bir yandan da hastalığı doğuran gereksinmeyi gizlemek ve yalandan doyurmak durumunu sağlayacak olan düşlere (rüya) dönüşür. (Sarı, 2008: 16-17-21-22)

Sigmund Freud’a göre insan, zaman içinde yaşadıklarını bilinç altına gönderir. Adeta bir örtünün altında gizli duran bu bölgedeki bilgiler, olgular ve tecrübeler, rüya halinde iken, zihin uykuya ve beden dinlenmeye geçmişken, ortaya çıkabilir. Freud, terapi sırasında hastalarının rüyalarını dinler, bu rüyalar vasıtasıyla kişinin kendisi için bile ulaşılması güç olan noktalara ulaşma imkanı elde eder. Psikanaliz tedavisi esnasında, normalde farkında olunmayan veya bilinmeyen, Oedipus, Elektra veya Sinderella kompleksleri, ensest gibi cinsel kompleksler de ortaya çıkarılabilir.

b. Psikanalitik Edebiyat Eleştirisi

Kuram, “XX.yüzyılın başlarında, psikoloji ve psikiyatri bilim dallarının olanaklarından faydalanılarak kişilerin bilinçaltı çözümlenmelerini yapmak amacıyla Sigmund Freud tarafından kurulan “psikanaliz” biliminin yazarlara ve daha sonraları ise edebi metnin kahramanlarına uygulanmasıyla ortaya çıkan” (Atlı, 2012: 258) bir kuramdır.

“Psikanalitik edebiyat eleştirisi denince, psikanaliz alanında elde edilen sonuçları ve verileri yazın ürünlerinin anlaşılması ve yorumlanması sürecinde kullanmak akla gelir.” (Özbek, 2007: 7) Nasıl ki bir psikolog, önceden de belirtildiği gibi hastasının bilinç altına inerek hastayı etkileyen durumları ortaya çıkarmaya çalışıyor ve tedavisini bu yönde ilerletmeye çalışıyorsa, bir edebiyat eleştirmeni de yapıtlardaki kurmaca kahramanların bilinç altını aydınlatmak ve bu sayede metnin arka planını aydınlatmak için psikanalizin birikimlerini ve yöntemlerini kullanır. Edebiyatın amacı yazarı değil yapıtı incelemektir. Ancak psikanaliz açısından bir yapıt incelenmek isteniyorsa, yazarının biyografik yaşamı ötelenemez. Babasını erken yaşta kaybeden, oğlunu askere yollayan ve askerdeyken kaybeden, hayatı boyunca maddi sıkıntı çeken ve bu sıkıntılardan dolayı okula bile gidemeyen Safa’nın bu sıkıntılı ve acılı biyografik yaşamı, onun yazdığı bir eserin psikanalitik açıdan incelenmesi yapılırken, akılda tutulmalıdır. (Sarı, 2008: 82) Safa’nın eserlerinden pek çoğu, psikanalitik açıdan incelenmesi mümkün eserlerdir. Unutulmamalıdır ki “İnsan ruhunu tanımak ve ruh sağlığına hizmet etmek, bireyleri bu yönde eğitmek bakımlarından edebi eserlerin fonksiyonu büyüktür.” (Gülendam, 2006: 17)

Freud, “Bir çocuk oyun oynarken ne yapıyorsa yazar da eserini oluştururken aynı şeyi yapar.” fikrinden hareketle yazara ve yazarın eserinde kurduğu savunma stratejilerine ulaşmayı hedeflemektedir. Yazar, metinde farkında olarak veya olmayarak bazı temaları, fantezileri tekrar edebilir, bazı dil ve üslup özelliklerinden şaşmayabilir. Bu durum bir anlamda yazarın iç çatışmaları hakkında bilgiler sunabilir. Her sanatçı, eserine kişisel birtakım deneyimlerini, üslubunu, hayata bakışını nakşeder. (Şenödeyici, 2008) Psikanalitik sadece roman kişilerini değil bu kişilerin yazarlarıyla olan yakınlık veya benzerlik derecelerini de inceler. Esas olan sanatçının geçmişine dair birtakım izler, içinde bulunduğu şartlar, aldığı eğitim, yaşadığı dönemin sosyal ve siyasi değişimleri, ruhsal kimliğinde gizli kalmış korku ve kaygı semptomları vs. gibi unsurların sanatçıdaki psikolojik bir etkinlik olarak görülen yaratma eylemine etkisi; edebi metnin tematik yapısı, kahramanları, dili ve üslubuna yansımalarıdır. (Özgen, 2014: 79) Yazarın yaratıcı süreci Freud’a göre aynı rüyalar gibi, yazarın bastırılan bilinç altından beslenmektedir. Her birey gibi yazarların da “bilinçdışı bir takım fantezileri vardır. Norman Holland’a göre edebiyat eleştirmeninin hedefi, işte, sanatçının eserine nüfuz etmiş olan bu ana düşünceyi, psikanalitik terimiyle “merkezi fantezi”yi bulmaya çalışmaktır. (Budak, 2009: 13)

c. Merkezi Kişi Ferit’in Psikanalitik Çözümlemesi

“Matmazel Noraliya’nın Koltuğu’nda romanın merkezi kişisi Ferit’in büyüme sürecini incelerken önce ‘reddedilen’ sonra da ‘benimsenen’ değerleri gözden geçirmek gerekir.” (Kantarcioglu, 2004: 96) Roman başında, hayat felsefesi olarak pozitivizmi benimsemiş olan Ferit, Tanrı fikrinden ve ilâhi düzen anlayışından uzaktır. Safa bu açıdan Ferit’in görüşlerine saygı duyar ve gerçekten de romanın birinci bölümünde merkez kişinin reddettiği kurumları özünü kaybetmiş kurumlar olarak gösterir. Bu durum, romancı ile roman kişisi arasındaki ilişkiyi, yakınlığı ve benzerliği göstermesi bakımından önemlidir. Romanın ilk sayfasında Ferit’in ruh dünyası ile ilgili bilgiye ulaşılabilir. Aslında çevresi sebebiyle sosyal bir tip olarak çizilen Ferit’in, karşılaştığı olağan dışı olayları derhal bir mantıklı sebebe dayandırma çabası, başından geçen anıların bir

neden sonuç ilişkisine bağlı olduğunu düşünmesi ki yeni karşılaştığı durumları da eski yaşamındaki bir takım sebeplere bağlar, bazı anları sanki hiç yaşamamışçasına bir an evvel aklından çıkarması, bir çağrışım vasıtasıyla bu olayları yeniden hatırlamaya başlaması, bilinçdışı köpek fobisinin kendisini daima etkilemesi, annesinin erken vefatının etkileri, aklına gelen bir fikri hiçbir baskı olmadan açıkça ifade edebilmesi (serbest çağrışım), babasının kaçıışı üzerine söylediği sözleri yıllar sonra farklı algılayışı ve başına gelen parapsikolojik durumların sebeplerinin farkına vararak bir iç görüye sahip olması romanın ne denli psikanalitik açıdan incelenmeye uygun olduğunun da bir kanıtıdır. Elbette ki bu durumlar diğer birçok roman kişisi için de geçerli olacaktır. Fatma'nın sanrıları, Zehra'nın uyurgezerliği ve bilinç dışı korkuları, Tosun'un bahaneleri gibi birçok durum psikanaliz incelemeye son derece uygundur.

Ferit roman başında nevroitik ve histerik belirtiler gösterir. Kadını, bir şehvet objesi olarak görür ve bu açıdan materyalisttir. Kaldığı pansiyondaki üst kat komşusu Fatma'yı bu uğurda kullanmaktan kaçınmaz. Üstelik Fatma'nın güzel olup olmadığıyla da çok ilgilenmez. Bir süre sonra yaptığı bu eylemden ötürü kendini kınaması ve seviyesini düşürdüğünü kendine itiraf etmesi, aslında onun olumlu yönde gelişme potansiyeli taşıdığını göstermesi bakımından önemlidir. Yine de böyle bir Ferit, kız arkadaşı tarafından reddedilir:

"Selma kızardı. Bu da onun rengi değildi. Şimdi de dudakları titriyordu. Bir de gözleri yaşarırsa, Ferit için bu ahmak başı kesip kapının önüne bıraktıktan sonra, bu güzel vücudu kucaklıyarak Saim'in odasına atmaktan başka bir hayal kalmıyordu." (Safa, 2014: 74)

Bu reddediliş sonrasında Ferit, bir anda ahlâki açıdan ne kadar düştüğünün farkına varır ve olumlu anlamda düzelmeye belirtileri göstermeye başlar. Bu bağlamda kendi içinde yaşadığı çatışmalar, id ve süper ego, birey ve toplum, beden ve ruh, karanlık ve ışık, bilim ve din arasında yaşadığı çatışmalardır. (Kantarcioglu, 2004: 97)

Ferit'in roman başında taşıdığı görüşlerinin sebebi olarak tıp ve felsefe okumuş olması gösterilebilir. Felsefe, bilime ters düşen birtakım yargılar taşıyan bir bilimdir. Bu yüzden Ferit, kimi sorunlarının çözümünde ikiliğe düşer. İçinde bulunduğu açmazları yok edebilmek için bilime başvuran Ferit, kesin bilginin var olduğu Tıp alanına sığınır. Yan odasındaki hasta çocuğu tedavi etmesi de bu yüzden Ferit'e iyi gelir. Bu durum Ferit için bir avuntudur.

Ferit'in romanın ilk bölümünde kaldığı pansiyonda kalan insanlar, sanki özellikle seçilmiş, psikolojik açıdan hastalıkları olan sıkıntılı insanlardır. Pansiyonun imkanları da sağlıklı giren bir insanın hastalıklı çıkmasına sebep olabilecek imkanlardır. Bu gibi durumlar Ferit'i hem ayakta tutar hem de sıkıntılar yaşamamasına sebebiyet verir. Halüsinasyon, kabus görme gibi sorunlar yaşayan Ferit, pansiyondaki diğer müşterilerin sağlığına kendini adayarak tedavi olmaya çalışır. Bu onun kendini avutmasına yardımcı olan bir durumdur. Yine de rüyalarında bu hasta insanlara yer verir ve somnambüller yaşamaya engel olamaz. Bu somnambüller, Ferit'e cinsel arzu çoğalmı olarak geri döner. Gece otelde dolaşırken merdiven başında çıplak bir kadınla karşılaşması, bu kadının gerçek olup olmadığını anlayamaması, bu kadının üst katta oturan otel hizmetçisi Fatma olduğunu düşünüp onu kandırarak bir gecelik ilişkiye girmesi tamamen kontrolden çıktığı anlar sonucu gerçekleşir.

"Değer miydi? Uh... Şüphe mi var? Karının primitif bir güzellikle çirkinlik arasında acayip istihaleler geçiren yüzünü örtmek için boynuna kadar bir torba geçirmek şartıyla vücudu, ten, renk, sıhhat, çizgi, ihtiras, guddelerinin dolgunluğu, adalelerinin sıklığı ve oynaklığı, hepsi ve şehvetin acayip kaprisleri bakımından, gecenin saati, tavan arası, bölmenin arkasında gezinen pıt pıtların muhayyilenin geri planında açtığı garip ihtimaller ufku ve duyguların üzerine serpiştireceği korku salçası, her şey, Feridi yukarıda ve burada geçirdiği utanma anından utandıracak lezzetlerdi." (Safa, 2014: 50-51)

Romanda roman kişilerinin birbirleriyle kurdukları ilişkiler gösterilirken detaylara büyük önem gösterilmiştir. Yaşanılan sosyal çevre (otel odaları, duvarlar, yatılan yatakların şekli, yüklükler, kullanılan kişisel eşyalar) ve kişilik özellikleri (kişilerin konuşmaları sırasında kullandıkları kelimeler ve ağız özellikleri, kızgınlık ve şaşkınlık ifadeleri, jest ve mimikler) ikili ilişkilere yön verebilecek niteliklerde belirlenmiştir. Tahir Bey'in bir yüklükte yatıyor oluşu Ferit'i bu bağlamda derinden etkilemiş ve bu beyde bir maneviyat olduğuna inanmıştır. Ona karşı duyduğu saygı ve sevgi diğer pansiyon kişilerinden daha farklı olarak yükselmiştir. Bu yaklaşım ilişiksel psikanaliz yaklaşımıdır.

Psikanaliz içinde yer alan en önemli fikirlerden biri de kişinin kişilik özelliklerinin geçmiş aile yaşantısı vesilesiyle şekillenmiş olduğu fikridir. Psikanaliz, bu fikri, inceleme kıstaslarından biri olarak kullanır. Ferit'in annesini küçük yaşta kaybettiği bilinir. Oedipus kompleksi adı verilen kompleks Ferit'te bu yüzden görülemez. Bu kompleks, erkek çocuğun annesine aşık olup onunla ilgili cinsel dürtüler taşıması kompleksidir. Romanda buna rastlanmaz. Ancak Ferit ile ilgili, annesinden göremediği şefkat ve ilgi eksikliğini sevdiği kız olan Selma ile doyurmak istediği yargısına ulaşılabilir. Ferit bu yüzden Selma'yı sürekli yatağında hayal eder ve bir apartman köşesinde zorla ona sarılmak ister.

"Ferit koştı. Sağ taraflarında kapısı açık duran bir apartmandan içeri girerek Selma'yı çağırdı. Kız bugün nedense çok soluk, fakat bacaklarının uyandırdığı arzuyu değiştiremeyen yüzünde melankolik bir hayretle, Ferit'i takip etti. Merdivenin en karanlık basamağına kadar çıkınca Ferit onu birdenbire kucakladı ve dudaklarını ilk defa olarak onun, ağzın içinde hemen şişip dolgunlaşırken ince dudakları üzerine yapıştırdı." (Safa, 2014: 73)

Psikanalizin bir diğer hipotezi, cinsel ve saldırgan hislerin bilinç altına itilerek bastırılmış olmasıdır. Ferit bu açıdan incelenecek olursa her iki durumun da onun benliğinde yer aldığı kolaylıkla görülebilir. Cinsel hislerin bastırılması, Ferit'in Selma ve Fatma'ya duyduğu hislerin hiç ortada yok iken birden bire ortaya çıkması şeklinde örneklenebilir. Ferit sırf bu uğurda "nergis vücutlu katır" olarak nitelendirdiği Fatma'nın yatağına girmiş ve onu kandırmıştır. Saldırganlık durumuna örnek olarak, kız kardeşi Nilüfer'e baskı yaptığını düşündüğü teyzesi Necmiye'yi bıçakla öldürme isteğini Nilüfer'e iki sayfa içinde tam on kere söylemiş olması gösterilebilir. Hatta sadece bıçakla öldürmek Ferit'e yetmez. Bıçakladığı teyzesinin kanını yine teyzesinin yüzüne sürmek gibi canice bir fikre de sahiptir. Bu isteğini yan komşusu Tosun'a söylemesi, Tosun'un da kana susamış bir seri katil olması, durumun aynı Ferit'in istediği şekilde - ancak Tosun tarafından- gerçekleşmesine sebep olmuştur.

"Dalga sardı. Zıpladım. Yalınayak, doğru aşağıya. Sokak kapısını anahtarını çividen alıp cebe attım. Ertesi gece, bavulu alıp yine Vafi'ye çaktırmadan sokağa. Teyzenin evini bilirim. Alt kata parmaklık yaptırmadı. Kolay kestim camı. Evvela onun işini bitirdim." (Safa, 2014: 186)

Ferit'in bilinç altına ittiği çatışmalar, rüyalarında kendini göstermeye devam eder. Bu çatışmalar onun rüya ile gerçeği karıştırmasına dahi sebep olur. Ferit'e bu süreçte yardım eden kişi felsefe hocası komşusu Yahya Aziz'dir. Ferit Aziz'e göre nevroz halindedir. Mekân değiştirme Ferit için bir çare olabilir. Yahya Aziz ile birlikte Matmazel Noraliya'nın konağına geçen Ferit, gerçekten de kısa sürede bilincini yeniden kazanmaya başlar. Sağlığı biraz olsun yerine gelir. Buna rağmen bazı psikolojik sorunlar ve halüsinasyonlar yaşamaya devam etmektedir. Çünkü teyzesini öldüren Tosun vasıtasıyla polislerin kendisini de yakalayacağına ve suçlayacağına inanmaktadır. Ferit'in bu davranış şekli paranoyadan başka bir şey değildir. Bu durum, Ferit'in çocukluğunda yaşadığı kara bir köpeğin kendisini takip etmesi, kovalaması halüsinasyonunun devamı ya da tekrar ortaya çıkması durumudur. Ferit, iki kişinin kendisini sürekli takip ettiğini düşünerek oradan oraya kaçar ve saklanır. Oysa ne arandığı ne de soruşturulduğu vardır.

Matmazel Noraliya'nın evindeki tablonun kendisini takip ettiğini düşünmesi ve bu durumu Yahya Aziz'e açıklaması, aslında Ferit'in iyileşmeye başlaması için gerekli olan kıvılcım gibidir. Böyle bir durumun aslında olmaması, iyileşme hareketinin yine Ferit'in kendisi tarafından gerçekleştirildiğini göstermesi bakımından önemlidir. Bilinç altına ittiği eylemleri ve düşünceleri, çağrışımlar yoluyla hatırlaması durumu söz konusu olmasa iyileşme süreci de hızlanacaktır.

Gaipten Noraliya'nın sesini duyması, daha onun odasına girmeden odanın şeklini kısmen bilmesi gibi durumlar ve Noraliya'nın hayat hikâyesinden etkilenişi, Ferit'in kendini bulması yolunda attığı en önemli adımlar olarak dikkat çeker. Ferit zaten iyileşme istidadını içinde taşıyan bir ruh halindedir. Selma'nın adaya gelişi ile bilinç altına ittiği pek çok sıkıntıyı da çözecek olan Ferit, aslında roman başında Selma'nın istediği kişilik yapısını da kazanacaktır. Ancak onu seven Selma da hatayı kendinde aramaya çalışmış, Ferit'in kişiliğini kendi içinde anlamlandırma ve anlama çabası içine girmiştir. Ferit ile Selma uzun süre sonra yeniden karşılaşır ve Ferit psikanalizde serbest çağrışım adı verilen teknik vesilesiyle içindeki duyguları ve fikirleri hiçbir baskı altında kalmadan açıkça Selma'ya iletir. İki sevgili birbirine empati yaparlar; ancak bu kez de birbirlerine ters görüşlere sahip olurlar.

"Ferit ona doğru bir adım atarak devam etti: - Ben seni apartmanın merdiveninde kucakladığım gün, Selma, bir hayvandı. Seni o gün dudaklarının lokumunda, göğsünün zıplayışında, diz kapaklarında ve topuğunda aradım. Bereket sen başka yerdedin. O kadar kolay bulunsaydın şimdi ne kalacaktı senden? O gün bana ilahi bir ders verdin sen. Şimdi o sen nerede hayretler içindeyim. Ben seni büyük bir hayrete hazırlarken sen beni şaşırttın." (Safa, 2014: 284-285)

Ferit'in içinde yaşadığı bir durum da babası ile ilgili meseledir. Babasının Avrupa'ya gittiğini ve orada öldüğünü sanan Ferit, onun aslında ölmediğini öğrenince bu düğümden de yavaş yavaş kurtulmuş olur. Ferit, hayata yıllarca babasının istediği bakış açısından bakmıştır. Bu durum Ferit üzerinde gereksiz bir baskı yaratmaktadır. Ancak şimdi ölmeyen babasının karşısına çıkacak ve ona kendi hayat görüşü ve kendi kişiliği ile cevap verebilecektir. Psikanalizde bu tekniğe aktarım adı verilmektedir. (Bireyin çocukluk çağında kendisi için önemli kişilerle -anne, baba, kardeş, vb...- yaşamış olduğu duygu ve tutumları şimdi ilişki kurduğu kişilerle ve duygulara göre değerlendirilerek tepkiler göstermesidir.) Ferit'in romanın başında sevdiği kız olan Selma'ya cinsel bir obje gibi davranması ve materyalist olmasının yegâne sebebi babasının hayata bakış açısını benimsemiş olmasıdır.

Son olarak iç görü kavramına da değinmek gerekir. Ferit, içinde bulunduğu sağlıksız durumları bir takım tıp terimleriyle ve felsefi kavramlarla anlamlandırmaya ve kendini tedavi etmeye çalışır. Bu durum

psikanalitik’de içgörü terimiyle karşılaşılır. Kazanılan iç görüşü değişmek, iyileşmek, yeni çözüm ve baş etme yolları için kullanılmadıkça, entelektüel bir egzersizden başka bir şey olamaz. Psikanalitik psikoterapinin amacı bilinç dışında yatan çelişkileri bilinç düzeyine çıkarmak ve bir çözüme ulaştırmaktır.

SONUÇ

XX. yüzyıl yazarlarından olan ve kırk yılın üzerinde yazı hayatı bulunan Peyami Safa, çocukluğu ve gençliği boyunca birçok maddi ve manevi sıkıntılar çekmiş önemli bir yazarımızdır. Eserleri de yaşadıkları ile doğru orantılı olup işledikleri konular açısından yazarın hayatını aksettiren parçalar içermektedir. Eserlerinde işlediği temaları son derece gerçekçi bir biçimde okuruna sunan yazarın bu başarısının arkasında, eserlerinde yaşananlar hakkında birçok tecrübeler yaşamış olmasının payı büyüktür.

Peyami Safa’nın romanlarından biri olan Matmazel Noraliya’nın Koltuğu romanı, öznel tutumlu gözlemci anlatıcı tipi ile yazılmış bir romandır. Yansıtıcı bilinç olarak seçilen roman kişisi Ferit adını taşır. Aktarma yöntemlerinden – baskın olmamakla birlikte- anlatma yönteminin tercih edildiği görülür. Fakat gösterme yöntemi de bazen anlatma yöntemi ile iç içe girerek roman içinde kendini gösterir. Romanın konusu madde ve mana karşısında; cemiyetle kendi ruh dünyası arasında çatışma içerisinde bulunan aydının bir senteze ulaşarak olgunlaşması şeklinde belirlenebilir. Romanın izleği ise “Maneviyatta bir ışığın yanması ve hidayete erebilmek için insanın iç dünyasıyla hesaplaşması ve doğru yolu keşfetmesi gerekir.” şeklindedir. Roman örtülü bir teze sahiptir. Bu tez, “Kişinin iç dünyası maneviyat açısından güçlüyse, bu hangi şartlarda olursa olsun elbet kendini ortaya çıkaracaktır.” tezidir.

Romanda zaman ve mekân mefhumları itibaridir. Belli belirsiz çizilen bu olgular üzerinde yazarın çok sözü olmamıştır. Yine de vakanın tahmini olarak iki üç aylık bir süre olduğu yargısına olayların gidişatına bakarak ulaşılabilir. Mekân ise açık mekân olarak İstanbul ve semtleri ile Büyükkada’dır. Kapalı mekânlar ise Yüksek kaldırım mevkiindeki bir pansiyon ile Büyükkada’daki bir evdir.

Romanın kişiler kadrosu üç ayrı gruba bölünebilir. Merkezi kişi Ferit’in etrafında bu gruplar, romandaki yerlerini alırlar. Söz konusu gruplar pansiyon sakinleri, Ferit’in arkadaş çevresi ve Matmazel Noraliya’nın evindeki kişiler olmak üzere üçe ayrılabilir.

Romana olay bütünlüğü kalıplarından hal değişimi kalıbı görülür. Gerilim unsurları ise iç ve sosyal çatışma şeklinde kendini gösterir. Ferit’in ruh dünyasının tamamı romanın ana düğümünü oluştururken, pansiyonda kalan diğer müşterilerin hayatlarının nasıl şekilleneceği, Ferit’in kız kardeşini nasıl bir geleceğin beklediği gibi durumlar ara düğümleri oluşturur.

Eser ucu açık bir son örneği ile tamamlanır. Bölümlendirme ise iki kısımdır. Bölümlere herhangi bir isim verilmez, epigraf kullanılmaz. Yaşandığı ve yazıldığı devrin dili kullanılan romanın üslubu ise bilinç akışı üslubudur.

Bu roman, yazarın diğer pek çok romanında olduğu gibi, psikanalitik açıdan incelenmesi mümkün olan bir romandır. İçinde metafizik ve parapsikolojik birtakım öğeler içeren roman, akli dengesini kaybetme noktasında halüsinasyonlar gören, annesini kaybeden ve babasından da uzakta yaşayan, materyalist dünya görüşü sebebiyle sevdiği kızı yitiren bir gencin kendini bulma hikayesini anlatır. Olay örgüsü içerisinde, Psikanalizmin tekniklerinden olan serbest çağrışım, aktarım, iç görüş, bilinç akışı gibi tekniklerin kullanılabilirliği açısından uygun haller bulunmaktadır. Bu teknikler, romanın merkezi kişisi Ferit’in etrafında şekillendirilebilir. Roman başında kendini kaybeden Ferit’in romanın ilerleyen kısımlarında yaşadığı kendini bulma çabası, birtakım halüsinasyonlar, kabuslar görmesi, kaldığı pansiyonda yaşanan doğüstü olarak nitelendirilebilecek olaylar, psikanalitik açıdan incelenebilecek durumlar olarak görünmektedir.

KAYNAKÇA

- AKTAŞ, Gıyasettin (2000). “Peyami Safa’nın Matmazel Noraliya’nın Koltuğu Romanında Esere Yansıyan Şahıslar Dünyası”, *Türk Yurdu, Roman Özel Sayısı*, Sayı:153, Ankara.
- ATLI, Ferda (2012). “Edebi Metnin ve Yaratıcılığın Kaynağına Ulaşan Yol: Psikanalitik Edebiyat Eleştirisi”, *Turkish Studies*, Ankara, Volume: 7/3. s. 257-273.
- BUDAK, Ali (2009). “Psikanalitik Edebiyat Eleştirisi ve Bir Uygulama Denemesi”, *Dumlupınar Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi*. Sayı:25, Kütahya.
- BİNGÖL, Ulaş (2011). *Peyami Safa’nın Romanlarında Değerler Çatışması*, Orta Öğretim Sosyal Alanlar Eğitimi Ana Bilim Dalı, Türk Dili ve Edebiyatı Eğitimi Bilim Dalı, Yüksek Lisans Tezi, Diyarbakır: Dicle Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü.
- GÜLENDAM, Ramazan (2006). *Eğitim ve Öğretim Anlayışıyla Peyami Safa*. Ankara: Akçağ Yayınları.
- GÜR, İmran (2012). *Matmazel Noraliya’nın Koltuğu: Modern Bilinç ve Korkunun Şuuru*. Vefâtının 50. Yılında Peyami Safa Kitabı, Manisa: Celal Bayar Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü.
- MORAN, Berna (1998). *Türk Romanına Eleştirel Bir Bakış*, İstanbul: İletişim Yayınları.
- MORAN, Berna (2005). *Edebiyat Kuramları Ve Eleştirisi*. İstanbul: İletişim Yayınları.
- NECATİGİL, Behçet (2007). *Edebiyatımızda İsimler Sözlüğü*. İstanbul: Varlık Yayınları.
- ÖZBEK, Yılmaz (2007). *Edebiyat ve Psikanaliz*. Konya: Çizgi Kitabevi.
- KANTARCIOĞLU, Sevim (2004). *Türk ve Dünya Romanlarında Modernizm*. Ankara: Akçağ Yayınları.
- ÇETİN, Nurullah (2006). *Roman Çözümleme Yöntemi*. Ankara: Edebiyat Otağı Yayınları.
- ÖZGEN, Arif (2014). “Behçet Necatigil’in “İçerde” Adlı Şiirini Psikanalitik Açısından Çözümleme Denemesi”, *Sobider Sosyal Bilimler Dergisi*, Malatya.
- SAFA, Peyami (2014). *Matmazel Noraliya’nın Koltuğu*, Ankara: Ötügen Yayınları.
- SARI, Ahmet (2008). *Psikanaliz ve Edebiyat*, Ankara: Salkımsöğüt Yayınları.
- ŞENDERİN, Zübeyde (2010). “Ruhçu ve Maddeci Görüş Ekseninde Matmazel Noraliya’nın Koltuğu”, *Türkiyat Araştırmaları Dergisi*, Sayı:28, Konya.
- ŞENÖDEYİCİ, Özer (2008). “Klasik Edebiyatımıza Psikanalitik Yaklaşım Denemeleri – Açmazlar ve Zorunluluk-”, *Edebiyat Otağı*, Sayı:30, Ankara.
- ULUDAĞ, Mehmet Emin (2012). “Matmazel Noraliya’nın Koltuğu’nda Gerçekleşen Psikolojik Aktiviteler”, *Erdem Dergisi* Sayı:62, Ankara.